

peccati, tum quod ad physicum, tum quod ad morale, quod in actu singulari necessario coniunctum est cum physico. Tandem homo, qui peccat, privatus fuit praemotione ad non peccandum necessaria, immo habuit praemotionem necessario coniunctum cum actu peccati; ergo non poterat non peccare. Quomodo igitur homo peccati reus esse potest, qui feci id, ad quod erat a Deo praedeterminatus, et non fecit bonum, quod non poterat facere sine praemotione, quam non habuit, et quae ab ipso non pendeat?

Respondent thomistae 1.º Has difficultates obici non posse ab iis, qui concursum immediatum Dei in omnibus creaturarum actibus exigunt. Quemadmodum enim Deus concurrit ad materiale peccati, licet non concurrat ad formale, ita etiam potest praemovere ad actum peccati, quatenus praecisse est entitas physica seu actio physica et realis, et tamen non praedeterminare ad formale seu malitiam illius actionis. Non enim, inquit, magis dividitur vel distinguitur formale peccati a materiali in concursu immediato, qui vera est actus productio, quam in praemotione physica, quae etiam nihil aliud est, quam actus physici productio. Nam producere actum concursu aut praedeterminatione sunt unum et idem diversis nominibus expressum.

Respondent 11.º in quolibet systemate duo esse necessario distinguenda, *physicum* scilicet, et *morale* actus. Physicum est ipsamet entitas actionis *praecise* sumta, seu actus spectatus *praecise* secundum suam substantiam. Morale est conformitas vel difformitas actionis cum lege. Actio mala

quod ad morale, seu sumta secundum difformitatem, quam habet cum lege, peccatum est. Eadem actio, quod ad physicum, seu sumta secundum suam entitatem *praecise*, non est peccatum. Difformitas illa cum lege non est realitas aliqua positiva, sed privatio realitatis seu perfectionis. Deus autem non potest esse causa efficiens privationis seu non entis, nec etiam causa est efficiens mali. Hoc in Deum cadere non potest, sed in voluntatem creaturae, quae deficit a recto. Ergo quum Deus per physicam praemotionem non possit nisi aliquid physicum et reale producere, non nihilum; quia actio physica Dei effectum realem habere debet, non privationem; necessario sequitur, creaturam, non vero Deum, deficere in actu peccati, seu morale peccati ad creaturam prorsus pertinere. Quemadmodum enim si quis calamo male aptato ad scribendum utatur, calamus non determinat ad vitium scripturae, sed vitium istud a solo calamo proficiscitur; ita Deus praemovendo creaturam ad materiale peccati minime influit in defectum seu malitiam actus, sed ille defectus in solam creaturam est refundendus.

Verum contra hanc thomistarum responsionem gravissimae opponuntur difficultates, quarum praecipua est, morale peccati esse necessario cum physico coniunctum. Licet enim abstractione distinguantur, non sequitur, ea esse divisa, aut actionem singularem ita posse divisim patrari, ut Deus partem eius, alteram creatura faciat. Nulla est actio in genere, omnes sunt singulares, et eo ipso momento, quo fiunt, versus certum obiectum feruntur. Quum ergo haec duo physicum et morale

sint necessario connexa cum actione singulari; qui unius est causa, dici debet causa alterius.

Respondent III.º ad hoc, quod additum est, hominem sub praemotione physica peccati reum esse non posse: hanc difficultatem gravissimam quidem, sed omni systemati communem esse tum in hypothesi concursus immediati tum in hypothesi praemotiois physicae. Praeterea, inquirunt, quaemadmodum fide constat, hominem re vera mereri praemium supernaturale, etiamsi iure nequeat in se et de se gloriari, sed totus a Deo pendeat in bono; ita etiam meretur poenam; etiamsi ad physicum peccati praemoveatur, quia ipse praesertim vera est causa defectus actionis suae, non Deus. Nam homo meretur propter malitiam peccati: malitia peccati in privatione et defectu posita est; privationis et defectus prima causa est ipsamet humana voluntas, non Deus; ergo solus homo meretur poenam, et peccati reus est, non Deus. Tandem ad rei ipsius incomprehensibilitatem recurrunt. Nec enim possumus infirma ratione nostra iustitiam Dei clare ac perfecte intelligere, etiamsi evidentissime demonstrata sit. *Haec cogita, et nolle iudicem Deum iudicibus hominibus comparare, quem non dubitandum est, esse iustum, etiam quando facit, quod videtur hominibus iniustum, et quod homo, si faceret, esset iniustus*, ex Augustin. lib. 3. contra Julian.

Thomistarum adversarii fatentur quidem, huiusmodi responsionem optimam esse in materia revelata aut accurate demonstrata, qualis est iustitia Dei. Sed ubi materia nec est mysterium revelatum, nec veritas probe demonstrata, responsionem illam

prorsus invalidum esse, aiunt. Vtrum autem physica praemotio revelata sit, aut saltem ex fide necessario deducta, philosophorum non est iudicare.

CONCLUSIO.

DEVS CONCVRRIT IMMEDIATE AD OMNES ET SINGVLOS ACTVS LIBEROS CREATURARVM.

Prob. 1. vulgari argumento. Omnes et singuli actus liberi creaturarum sunt a Deo immediate producente; ergo Deus concurrit immediate ad omnes et singulos actus liberos creaturarum. Prob. 2.º Omnes et singuli actus creaturarum pendent essentialiter a Deo, quantum pendere possunt, salva libertate; atqui non penderent a Deo, quantum pendere possunt salva libertate, nisi essent a Deo immediate producente. Effectus enim magis pendet a causa illum immediate producente, quam a causa eum producente remote tantum et mediate. Ergo omnes et singuli actus liberi creaturarum sunt a Deo immediate producente.

Prob. 2. Creaturae omnes indesinenter egent directa Dei conservatione, ut iam probatum est. Ideoque quum directa Dei conservatio sit continuata creatio, seu actio qua Deus continuo dare pergit existentiam creaturae, in quocumque statu illa reperitur; creaturae omnes illa Dei actione egent non solum; quatenus possunt agere, sed etiam quatenus agunt. Ac proinde actio Dei actionem creaturae cum creatura per conservationem producit. Atqui concursus Dei immediatum dicimus actionem Dei actum creaturae cum creatura

producentis. Deus igitur immediate concurrat ad singulas creaturarum actiones.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obiect. 1. Ex actionibus hominum quaedam bonae sunt, quaedam malae; atqui Deus concurrere non potest ad actiones malas; ergo non concurrat ad singulas hominum actiones. Prob. min. Si Deus concurreret ad actiones malas, esset auctor mali moralis et peccati; sed Deus non potest esse auctor peccati; ergo non potest concurrere ad actiones malas. Resp. C. mai. dist. min. Deus non potest concurrere ad actiones malas in *specie* consideratas, quatenus malae sunt, C., ad actiones malas in *genere* spectatas, quatenus sunt actiones, N. min. et cons. sub eadem distinctione. E. g. ponamus, hominem iniurias sibi illatas vindicaturum, velle necem inimici. Quod velit, a Deo est; nisi enim Deus actualitatem homini impertiretur, et vim activam largiretur; fieri non posset, ut vellet, propterea quod cessante actione divina, qua homo actualitatem et vim activam adipiscitur, in nihilum recideret. Verum quod haec volitio dirigatur in necem inimici, id homini tribuendum non Deo. Volitio itaque in genere spectata, quatenus scilicet est quidam actus volendi, pendet a divino concursu, sed non quatenus ea dirigatur in necem inimici. Ideoque specificè considerata, quatenus mala est, a concursu divino non est. Sed haec paullo fusius explicanda sunt.

Itaque actiones humanae sive *internae*, nimirum volitiones ac nolitiones animae, sive *exter-*

nae, nempe motus corporis volitionibus ac nolitionibus animae respondentibus vel spectantibus *physice* vel *moraliter*. *Actiones internae physice spectatae* sunt nolitiones ac volitiones, quatenus sunt mutationes in anima contingentes seu animae modificationes. *Actiones internae moraliter spectatae* sunt eadem volitiones ac nolitiones animae, quatenus vel bonae vel malae sunt. Similiter *actiones externae physice spectatae* sunt motus volitionibus ac nolitionibus animae respondentibus, quatenus sunt mutationes in corpore accidentes seu corporis modificationes a nutu animae pendentes. *Actiones externae moraliter spectatae* sunt eadem motus corporis, quatenus vel boni vel mali sunt. Ponamus v. g. Titium committere furtum auferendo clam merces Maevii. Actus externus consistit in extensione brachii ad merces alienas, et in ceteris motibus organorum corporis ad eas auferendas requisitis. Enim vero Titius non extendit brachium nisi volens, nec alii sequuntur motus in corpore nisi ipso volente. Volitiones igitur, quibus motus isti respondent, et sine quibus non darentur in corpore, sunt actiones internae. Volitiones vero et motus simul constituunt internam actionem humanam, quae *furtum* dicitur. Porro extensio brachii et ceteri motus, qui ad furtum adhibentur, non nisi *physice* spectantur, quatenus non considerantur nisi ut motus in corpore humano existentes. At si perpendis, extensionem brachii fieri ad rem alienam ceterisque organorum corporis motibus rem alienam auferri, actio externa furti *moraliter* spectatur. Similiter volitio, a qua pendet extensio brachii singulaeque volitiones, quibus de-

terminantur motus organorum corporis in furto, spectantur *physice*, si non considerentur nisi ut actus voluntatis animae, quibus aliquid appetitur. Eaedem vero volitiones *moraliter* spectantur, quatenus consideramus, eas dirigi in ablationem rei alienae et violationem iuris, quod alter in ipsam rem habet. Neque enim volitio dicitur mala nisi quatenus brachium extendere volumus ad rem alienam, eamque alteri auferre. Extensio autem brachii in se spectata non est mala, nec quidquam vitii in se habent ceteri motus, quibus alteri res sua auferitur.

His positis facile ostenditur, Deum concurrere quidem ad id, quod physicum est in actionibus malis, non vero ad id, quod morale seu malum est; seu quod perinde est, Deum concurrere ad actum malum *materialiter* sive *physice* sumtum: minime vero ad actum peccati *formaliter* seu *moraliter* sumtum, quatenus malum est, ideoque non esse mali moralis aut peccati auctorem. Re quidem vera, quod fur brachium ad rem alienam extendere velit, concursu divino tribuendum est. Item quod brachium ad nutum animae extendere valeat, divino concursui acceptum quoque referendum est. At quod velit extendere brachium ad rem alienam auferendam, et ea intentione manum actu extendat; id non nisi hominis est libertate sua abutentis. Extensio brachii et volitio huius extensionis sunt quid physicum et homini naturale; quod vero haec actio tendat ad auferendum alteri, quod suum est, moralitatem habet, et quidem malum est. Ac proinde patet, Deum concurrere ad id, quod physicum est in actione furis, non ve-

ro ad id, quod morale est. Nimirum physicum actionis tantummodo indiget concursu divino, non vero malum morale eiusdem. Etenim Deo concurrente fur, quatenus animo et corpore constans, et velle et brachium ad nutum animae movere potest; sed quatenus vult rem alienam, atque ad eam auferendam brachium movet; id homini tribuendum libertate sua abutenti.

Inst. 1. Deus non potest concurrere ad id, quod physicum est in actionibus malis, nisi concurrat etiam ad id, quod morale seu malum est; ergo nulla est solutio. Prob. ant. Physicum seu materiale actionis malae coniunctum est cum morali seu formali aut malitia ipsa actionis; ergo Deus non concurrat ad physicum, nisi simul concurrat ad morale. Resp. N. ant. ad cuius probationem dist. ant. malitia ipsa seu morale coniunctum est cum physico *a causa secunda deficiente*, C., *a causa prima indefectibili*, N. Itaque defectus actionis moralis a Deo creaturam tum in *esse simpliciter* tum in *esse operantis* conservante non est, sed a creatura, quae quum limitata sit, deficere potest, et re vera aliquando deficit libertatis abusu.

Inst. 2. Qui concurrat ad physicum actionis malae, quod, videt, sequi morale peccati, ille est reus peccati; sed Deus concurrente ad physicum actionis malae videt, hoc sequi morale peccati; ergo si concurrat ad physicum peccati, eius auctor erit. Resp. dist. mai. est reus peccati, si sit causa *particularis* agens contra legem actionum suarum, C., si sit causa *universalis* agens secundum legem actionum suarum, N. et concessa min. dist.

similiter cons. Igitur causa particularis, ut homo, qui tenetur non cooperari alteri peccanti, reus esset peccati, si concurreret ad physicum actionis malae, quod, videret, sequi malum ipsum; quia tunc ageret contra legem actionum suarum. Non peccat tamen, si ex officio concurrat ad physicum peccati alterius; quemadmodum sacerdos, qui ex officio ministrat sacram eucharistiam homini publice petenti, quem per confessionem novit indignum, qui ad eam accedat, quia tunc tenetur ex officio ministrare, ideoque non agit contra legem actionum suarum, sed secundum eam. Deus vero est causa universalis rerum omnium, quae sine ipsius conservatione seu continuata creatione nec existere nec agere possunt, et hanc sibi legem sapientissime praescripsit, ut creaturas suas conservando et cum illis concurrente iisdem libertatis usum non adimeret. Quoniam igitur actiones malae, si physice spectentur, secundum easdem leges nascuntur, quibus fiunt non malae: Deus autem concurrat tantum ad physicum actionis malae; liquet, eum non concurrere ad actiones malas, nisi quatenus concurrat ad ordinis naturae conservationem: sive eum ordinem, quod ad animam spectes, sive eundem, quod ad corpora et mundum adspectabilem, consideres.

Inst. 3. Actio Dei concurrentis, et actio creaturae sunt una et eadem actio; ergo si Deus concurrat cum creatura, erit auctor peccati. Resp. dist. ant. actio Dei et creaturae est una et eadem actio ratione *termini* seu effectus producti physice sumti, C., ratione *principii*, N. ant. et cons. Quum enim Deus et creatura sint causae duae a-

gentes ac diversae, quarum altera priori subordinata est, actio Dei non est eadem cum actione creaturae ratione principii, quamvis utraque actione idem effectus physice sumtus producat.

Inst. 4. Idem effectus non potest a duabus causis produci; ergo nulla est solutio. Resp. dist. ant. non potest totus produci a duabus causis eiusdem ordinis; *transeat*; a duabus causis diversi ordinis, et quarum una alteri subordinata est, N. ant. et cons. Sic a pictore et penicillo simul producitur tota tabella.

Obiect. 2. Agentia naturalia vim habent completam agendi; ergo non indigent concursu Dei saltem immediato. Resp. dist. ant. vim habent completam agendi *dependentem* ab actione Dei, C. *independentem*, N. ant. et cons. Quia igitur creatura omnis indesinenter eget directa Dei conservatione seu continuata creatione, tum quatenus vim habet agendi, tum quatenus agit; non mediato tantum sed immediato concursu Dei indiget. Voluntas autem, utpote libera, vim habet agendi completam *intrinsecus*. Concursus enim ipsam vim agendi non adficit intrinsecus, neque est quid *internum* ex parte creaturae. At sine concursu vis illa agendi non est completa *extrinsecus*, quatenus concursus est auxilium externum necessarium requisitum, ut creaturae facultas exerceatur.

Obiect. 3. Deus est perfectissimus artifex; ergo potuit creaturas condere, quae non indigerent illo externo auxilio ad operandum. Prob. cons. Perfectior ille artifex censetur, qui potest formare artefacta, ut horologia et alia similia, quorum motus sine adsidua artificis manu perseverat; ergo Deus

potuit creaturas condere, quae non indigerent externo auxilio ad operandum. Resp. N. cons. et dico, disparitatem esse omnimodam. Quippe horologium non pendet essentialiter ab artifice humano, qui materiam operis sui iam existentem disponit tantummodo, nihilque aliud in illam inducit praeter figuram et motum localem, recte et apposite adhibendo vires rerum naturalium. Vnde si horologium assidua opificis actione indigeret, ut moueretur, hoc quidem artificis inscitiam argueret, quod videlicet male opus suum conflasset, nec vires rerum naturalium applicare novisset, in quo sita est tota humani artificis perfectio et excellentia. Contra creatura summe et essentialiter pendet a Deo non solum, quod ad potentiam agendi, sed etiam quod ad actus omnes. Quare exigentia perpetui influxus seu immediati concursus ad agendum summam in Deo perfectionem arguit, utpote connotans summum et absolutum ipsius in creaturas dominium. Praeterea proprium est machinae, v. g. horologii, posse moveri sine perpetuo opificis influxu, aliter enim esset inutilis, nam opifex non potest semper et ubique concurrere cum suo opere, sed Deus id potest, et quidem sine ullo labore et opera.

Obiect. 4. Explicari non potest, quid sit immediatus Dei concursus, et quomodo Deus immediate producat actus liberos creaturae; ergo talis concursus non debet admitti. Resp. N. ant. Deum enim concurrere immediate, seu producere immediate, actus liberos creaturae est Deum velle immediate singulos actus liberos creaturae. Siquidem Deus non agit ad extra

nisi per actus suae voluntatis ita, ut Deum agere idem sit ac Deum velle, ut aliquid fiat. Ergo bene explicatur, quid sit concursus, et quo pacto Deus immediate producta omnes et singulos actus liberos creaturarum. Enimvero Deus non potest creare et conservare potentiam liberam, nisi velit in genere omnes actus liberos eiusdem potentiae; hoc enim exigit natura potentiae liberae. Sic ergo statuit Deus per decretum generale *volo actum quemlibet, ad quem sese determinatura est creatura*. Actus ille voluntatis sic consideratus in genere, et ut indeterminatus habendus est pro concursu generali et remoto atque in *actu primo*. Quum autem creatura ex libera sua determinatione agit hoc vel illud; tunc actus divinae voluntatis de se generalis quasi applicatus ad hoc vel illud, fitque particularis ita, ut Deus velit in particulari quidquid ex libera sua determinatione creatura vult in particulari, et est concursus in *actu secundo* immediatus et simultaneus. Simultaneus quidem, quia neque antecedit neque subsequitur actionem creaturae, sed ipsam indivisibiliter comitatur. Eo enim ipso instanti, quo creatura vult aliquid, illud ipsum vult etiam Deus.

Inst. 1. Concursus iste non videtur differre a concursu mediato; ergo nulla est solutio. Resp. N. ant. Discrimen est inter utrumque. Concursus enim mediatus habet pro termino immediato solam potentiam, qua mediate tantum effectum producit Deus cum creatura. Concursus vero, qualis a nobis explicatur, habet pro termino immediato ipsam actionem seu operationem creaturae.

Inst. 2. Saltem concursus ille non est, nec

dici potest simultaneus; ergo nulla est solutio. Prob. ant. Determinatur a creatura; ergo non est simultaneus. Resp. N. cons. Non enim concursus Dei determinatur a creatura per actionem praeuiam. Nam determinatio illa creaturae est ipsius creaturae actio particularis, quae indiget concursu; atqui actio illa creaturae particularis non antecedit actionem Dei concurrentis; siquidem est uolita, simul et a creatura et a Deo ipso; ergo determinatio creaturae non antecedit sed comitatur actionem Dei seu concursum; ergo licet concursus determinetur a creatura, non iccirco subsequitur creaturae determinationem. Quum igitur potentia agendi creaturae concessa transit ad actum aliquem particularem, eodem instanti generalis Dei uoluntas, quae terminatur ad potentiam liberam, prout est libera, seu concursus in actu primo transit ad uolitionem particularem talis numero actus, ac tunc ita determinatur et fit particularis, seu fit concursus in actu secundo per actionem creaturae ita; ut illam non subsequatur sed comitetur.

Inst. 3. Actio determinans est prior actione determinata ad eundem effectum; sed determinatio creaturae est actio determinans, et concursus in actu secundo est actio determinata; ergo nulla est solutio. Resp. dist. mai. actio determinans et *independens* est prior actione determinata, C. mai., actio determinans et *dependens*, N. mai. et dist. min. N. cons. Actio igitur creaturae determinat concursum, ipso tamen prior non est, quia pender a concursu, nec potest sine illo concipi, quamuis determinat concursum. Neque enim creatura potest concipi agens, nisi Deus ipse concipia-

tur agens et operans cum creatura. Ergo actio creaturae determinans non est prior actione Dei determinata. Id autem sequenti exemplo illustrari solet. Rex praeficiat alicui provinciae proregem, et edicto suo decernat, se omnia uelle, quae prorex iussurus et uoliturus est pro rerum exigentia. Deinde prorex dicat: *statuo, ut provinciae huius incolae urbi novae construendae laborent.* En duae uoluntates, quae uolunt novae urbis constructionem. Vtra prior hunc numero effectum uoluit? An regis, an proregis? Sane neutra 1.º Non regis, quia rex uolebat per uoluntatem generalem, quidquid a prorege statuendum erat, nondum tamen hanc novae urbis constructionem ante proregis statutum 2.º Non proregis, nam eo ipso instanti, quo uult prorex civitatem constitui, eo ipso rex id uelle, intelligitur. Idem, propositione seruata, dicendum est de uoluntate generali Dei applicata et determinata per creaturam liberam ad actum aliquem singularem.

Inst. 4. Si actio creaturae determinaret actionem Dei, actio Dei penderet ab actione creaturae. falsum consequens; ergo et antecedens. Resp. dist. mai. penderet ab actione creaturae agentis per uirtutem acceptam a Deo et ipsi subordinatam, C. mai., agentis per uirtutem independentem nec subordinatam, N. mai., et dist. min., N. cons. Etiam quum creatura per actionem suam determinat Dei concursum, Deus seruat rationem causae principalis et primae, quatenus creatura non agit aut se determinat nisi per uirtutem a Deo concessam.

Inst. 5. Si effectus idem produceretur simul a Deo et a creatura, actio Dei et creaturae esset eadem

dem, ac proinde alterutra causa foret inutilis; ergo nulla est solutio. Resp. dist. ant. actio Dei et creaturae esset eadem *terminative* sumta, C. ant. *initialiter* sumta, N. ant. et cons. Actio cuiuslibet agentis spectari potest vel ratione principii, et dicitur actio *initialiter* sumta, vel ratione termini seu effectus, et dicitur actio *terminative* sumta. Re quidem vera actio Dei concurrentis et creaturae agentis est eadem actio *terminative* sumta, quia est unus et idem terminus, seu effectus productus tum per causam primam et uniuersalem, tum per causam secundam et particularem. At non est eadem actio Dei et creaturae *initialiter* sumta, quia sunt duae causae agentes et producentes eundem effectum; voluntas scilicet divina et creata. Neque inutilis est causa alterutra. Non quidem actio creaturae; quia sine illa Deus ipse effectum non produceret; neque etiam actio Dei, quia sine Deo cooperante et producente effectum creatura non posset producere.

ARTICVLVS III.

De Deo rerum omnium et creaturarum gubernatore.

Deus res omnes gubernare sive rebus omnibus providere dicitur, quatenus eas conservat, atque ad earundem actiones concurrat, omnesque ad suos fines dirigit. Igitur providentia divina est decretum Dei de conservatione rerum omnium, de concursu ad earundem actiones, et omnium directione ad suos fines.

CONCLVSIO.

DEVS PROVIDET REBVS OMNIBVS, QVAE SVNT AC FIUNT IN VNIVERSO.

Prob. Nulla creatura se ipsam conservare potest; sed omnis a Deo conservetur, necesse est. Similiter nulla datur creaturae cuiuscumque actio, ad quam Deus non concurrat, et quam ad suos fines non dirigat, ut antea demonstravimus. Quum ergo Deus dicatur rebus providere, quatenus eas conservat, ad earundem actiones concurrat, illasque ad finem dirigit; manifestum est, Deum providere omnibus, quae sunt ac fiunt in universo. Quia vero Deus omnia ab aeterno praescivit, et in tempore facit, quod ab aeterno decrevit; certissimum est, Deum ab aeterno decrevisse rerum omnium in hoc universo conservationem, divinumque concursum ad quascumque actiones, atque singularum rerum et actionum finem. Quum igitur decretum Dei de conservatione rerum omnium in hoc universo, divinoque concursu ad quascumque earundem actiones, et de omnium rerum atque actionum directione ad finem, sit ipsa providentia divina; patet, dari providentiam divinam.

Et certe argumenta omnia, quae probant, Deum existere, demonstrant quoque, mundum universum divina providentia regi et gubernari. Hinc praeclare observavit Cicero *lib. 1. de natura deorum*: *quis hunc hominem dixerit, qui quum tam certos coeli motus, tam raros astrorum ordines, eaque omnia inter se connexa et*